

do poważnego namysłu nad twórczym podejściem do tradycji i poszukiwaniem dróg jej inkorporacji w to, co nadchodzi.

Ks. Jan Perszon
Wydział Teologiczny UMK
e-mail: pershing@umk.pl

ZDZISŁAW KUPISIŃSKI SVD, JAN ŁUCZKOWSKI, *Zwyczaj, obrzędy i wierzenia weselne w Opoczyńskim. Tradycja a współczesność*, Wydawca Muzeum Regionalne w Opocznie, Opoczno 2016, Patronat merytoryczny: Katolicki Uniwersytet Lubelski i Polskie Towarzystwo Ludoznawcze w Łodzi, ss. 323, ISBN: 978-83-946048-0-6.

DOI: <http://dx.do.org/10.18290/rt.2017.64.9-16>

Podstawą każdego społeczeństwa są rodziny powstałe przez zawarcie małżeństwa. Ich charakter warunkują etniczne, regionalne a nawet lokalne tradycje kulturowe, w tym system pokrewieństwa, norm prawnych, warunków społeczno-ekonomicznych. Niemalże znaczenie w społecznościach o głębokich tradycjach, opartych na wartościach religijnych, mają postawy ukształtowane na wzorcach z przekazów biblijnych. Wszystkie te czynniki składają się na to, jakiemu porządkowi społecznemu i moralnemu podlegają zachowania ludzi. To dlatego w wielu kulturach nadaje się szczególnie uroczystą oprawę nie tylko samemu momentowi zawarcia małżeństwa. Ważny staje się też okres poprzedzający oraz rozpoczynający wspólne życie małżonków zmierzające do tworzenia własnej rodziny zapewniającej godne życie sobie i potomstwu. Obrzędowym podkreśleniem tego faktu społeczno-kulturowego jest w polskich tradycjach regionalnych *w e s e l e*.

Zwyczaj, obrzędy i wierzenia związane z tym ważnym aspektem życia społecznego, to przedmiot zainteresowania badawczego Autorów książki *Zwyczaj, obrzędy i wierzenia weselne w Opoczyńskim. Tradycja a współczesność*. We wprowadzeniu w jej tekst, autorzy omawiają nie tylko dotychczasowy stan badań nad tą problematyką, zwłaszcza zaś nad Opoczyńskim, opisując zasięg penetracji terenowych, ale prezentują własną strategię badawczą. Omawiają, wręcz wzorcowo, metodologię uwzględniającą pogranicze doświadczeń etnologii i folklorystyki, teologii, historii i socjologii kultury. Umożliwia to czytelnikowi nie tylko poznanie opisanych faktów i przebiegu obrzędu, ale interpretacji zachowań religijnych, obrzędowych i ludycznych z różnych perspektyw.

Na tekst książki składa się sześć rozdziałów z zakończeniem. Tekst wieńczy bibliografia, którą stanowią: teksty źródłowe, opracowania – czyli właściwa bibliografia, literatura pomocnicza, dokumenty Kościoła i netografia, ponadto aneksy za-

wierające teksty gawędziarzy ludowych pt. *Opis zalotów, zwiadów i swatów* oraz *Teksty pieśni i przyśpiewek* – wszystkie z nutowym zapisem melodii. Udostępniono też dwuczłonowy kwestionariusz badawczy (dotyczący ślubu, wesela oraz muzykantów ludowych), wykaz informatorów i solistów. Streszczenia tekstu książki są w językach angielskim i niemieckim. Całość dopełnia komplet fotografii z archiwum Muzeum Regionalnego w Opocznie i autorskich badań terenowych. Załączono mapę regionu opoczyńskiego z zaznaczeniem przebadanych, licznych, miejscowości.

Tekst tej monografii tematycznej, dotyczącej co prawda wybranego regionu, zarówno w swej strukturze, jak i w szczegółowych opisach jest przykładem współczesnego opracowania empirycznego z pogranicza etnologii, teologii i antropologii kulturowej. Jej Autorzy, Zdzisław Kupisiński SVD i Jan Łuczowski, nie tylko włączyli się w swych opisach w szczegóły formy i sposobu przebiegu zachowań zwyczajowych, obrzędowych, ale starali się zinterpretować społeczną i jednostkową funkcję obrzędu oraz funkcję osób w nich uczestniczących. Tak więc opisując *Przedślubne zabiegi matrymonialne* najpierw zwrócili uwagę na marzenia o ożenku i zaloty. Następnie na rolę rozpoznania sytuacji przez przedstawicieli społeczności pośredniczących w doprowadzeniu do zawarcia ślubu, a więc na zwiady, z mówiny i swaty. Ustosunkowali się również do pozycji osób samotnych w społeczności rodzinnej – wyodrębniając staropanieństwo i starokawalerstwo, ich status społeczny. Omówiono sytuację życiową wdów i wdowców – uwzględniając przypadek powtórnego zawarcia małżeństwa.

Za równie ważny okres, poprzedzający akt zawarcia małżeństwa, uznali wieloetapowe przygotowania do wesela. Odpowiedni czas na przygotowanie ubiorów weselnych jest tu nie tylko faktem, ale okazją do opisu stroju, co wzbogaca tekst. Warto podkreślić, że dotąd w publikacjach dotyczących obrzędowości opis ten pomijano, ograniczając się do ogólnikowego komunikatu. Następne części tego rozdziału, to zaręczyny zakończone umową małżeńską dotyczącą wiana i posagu, wreszcie etap formalny – ogłoszenie zapowiedzi w kościele, poprzedzony egzaminem ze znajomości katechizmu, osobiste zapraszanie na ślub, wesele i dobór starostów, druhen, družbów, kapeli oraz ostatnie chwile panieńskie i kawalerskie. Te z pozoru formalne działania przedstawiono w obszernie opisanym kontekście regionalnego i religijnego obyczaju oraz wymogów społecznych, nie pomijając sfery wierzeniowo-magicznej. Tę samą perspektywę oglądu i opisu zachowań Autorzy zachowują w rozdziale dotyczącym ślubu (przyjazd młodego do domu młodej, ubieranie panny młodej i przeprowadzanie do domu weselnego, błogosławieństwo i pożegnanie, droga do kościoła i zaślubiny, powrót do domu weselnego) i w rozdziale opisującym przebieg uczyty weselnej (powitanie gości, weselne posiłki, zbieranie na czepek i oczepiny), gdzie opisano również muzykantów i dekorację instrumentów, przebierańców i nieproszonych gości. Odrębny rozdział poświęcono tańcom weselnym, co też jest swoistym novum w publikacjach dotyczących obrzędowości. Końcowy rozdział poświęcono na czas poweselnego – poprawiny, przenosiny albo osiedliny oraz pieśni miłosne i zalotne towarzyszące tym wydarzeniom. Wydarzeniom równie ważnym, bo ostatnim przed rozpoczęciem nowego, wspólnego życia młodych małżonków, których ostatecznie przyjmuje się do społeczności żonaty i zamężnych, do tych, którzy mają stworzyć nową rodzinę w wiejskiej społeczności.

Narracja tekstu opisowego, połączonego z funkcyjną interpretacją i wnioskami w każdym rozdziale, wzbogacona jest tekstami ludowych powiedzeń w formie krótkich przypowieści, wierszowań, przysłów i stosownych fragmentów tekstów pieśni. Dzięki temu tekst książki oprócz waloru naukowego, może być łatwiej odbierany w szerszym czytelnictwym zasięgu.

Recenzując tę pozycję, jako kolejne opracowanie dotyczące tradycji polskiej kultury duchowej (do której etnologia zalicza zwyczaje, obrzędy, wierzenia i religijność), zachęcam do zapoznania się z nią.

Autorzy książki *Zwyczaje, obrzędy i wierzenia weselne w Opoczyńskim. Tradycja a współczesność*, Zdzisław Kupisiński SVD i Jan Łyczakowski, napisali ją z doskonałą znajomością przedmiotu, zarówno z perspektywy badań własnych, jak i źródeł zastanych – opublikowanych materiałów i dociekań innych badaczy w przeszłości. Cenne jest tu wykorzystanie, w analizie zachowań religijnych i obrzędowych, rzeczowej wiedzy z dokumentów Kościoła. Dobrze, że zwrócono uwagę (krytycznie) na nowe dla nauki źródło, jakim jest netografia. Uwzględniono również porównawczo bogatą etnologiczną i metodologiczną bibliografię.

Na szczególną uwagę zasługuje fakt zamieszczenia zapisów nutowych melodii pieśni i przyśpiewek oraz gawędziarski materiał folklorystyczny. Przyczynia się to do tego, że recenzowana publikacja ma znaczącą wartość naukową (jako wynik wieloletniej pracy badawczej), nie tylko dla antropologów kultury, ale także etnomuzykologii folklorystycznej. Wzbogaca dorobek wiedzy o polskiej kulturze duchowej w tradycji i współczesności.

Irena Bukowska-Floreńska
Instytut Etnologii i Folklorystyki UŚ
e-mail: iflorenska@gmail.com